

Ýpek Yolunda Türkler Konu Anlatýmý

6.SINIFLAR ÝPEK YOLU'NDA TÜRKLER NÝTESÝ KONU ZETÝ

TRKLERÝN ÝLK YURDU ve GÇLER

Orta Asya (Ana Yurt)

Türklerin ilk yurdu Orta Asya'dýr. Çok geniþ bir bölge olan Orta Asya; dođuda Kingan dađlarý, ba-týda Hazar denizi, kuzeyde Altay dađlarý ve Baykal gl, güneyde Hindikuþ ve Karanlýk dađlarýyla çevrilidir.

Orta Asya'dan Yapýlan Gçlerin Nedenleri:

1. Ýklim deđiþikliđi ve þiddetli kuraklýk,
2. Kýtlýk ve açlýđýn ortaya çýkmasý,
3. Hayvanlar ve insanlar arasýnda salgýn hastalýklarýn ortaya çýkmasý,
4. Nüfusun hýzla artmasý,
5. Boylar arasýndaki mücadeleler,
6. Yeni topraklar kazanma dþncesi,

Orta Asya'da maden çađýný yapayan Türkler, de-mir tekerleđi icat etmiþler ve atý evcilleþtirmiþler-dir. Bu yüzden rahatlýkla çok uzak bölgelere gç edebilmiþlerdir.

- > M.  I. binde baþlayan gçler Orta Çađ'ýn sonuna kadar devam etmiþtir.

Göçlerin Sonuçlarý:

- Orta Asya'dan çeþitli yerlere göç eden Türkler, gittikleri yerlerin kültürleriyle alýp verip girdi-ler. Böylece yeni kültürlerin olupmasýný sađla-mýþlardýr.
- Gittikleri bölgelerde henüz Tap Devri'ni yaþa-yan medeniyetlere madeni iþlemesini öðrettiler.
- Göç eden yerlerde nüfus arttý. Yeni merkezler ortaya çýktý.
- > Bütün Türk boylan Orta Asya'yý terk etmedi-ler. Yaþamaya elveriþli yerler bulanlar o böl-gede kalarak daha sonraki dönemlerde bu-lunduklarý yerlerde büyük devletler kurmuþ-lardýr

GÖÇLERDEN SONRA ORTA ASYA'DA KURULAN TÜRK DEVLETLERÝ

HUNLAR(ASYA HUNLARI) (M.Ö. 220 - M.S. 216)

M.Ö. III. yy'da Orhun ve Selenga nehirleri çevresinde kurutmuþtur.

Baþkent Ötüken'dir.

Bilinen ilk Türk Devleti'dir.

Hunlarýn bilinen ilk hükümdarý Tuman (Teoman)'dýr. Ođlu Mete Han zamanýnda Hunlar en parlak zamanýný yaþamýþlardýr.

Mete Çin'i vergiye bađlamýþtýr. Çin kalabalýk nü-fusundan dolayı istila etmemiþ ve Çin'e yerleþmemiþtir.

Mete Han'dan sonra Hunlar zayıflamaya başlamış ve Çinlilerle yapılan savaşlar sonucunda M.S. 48 yılında kuzey ve güney olarak ayrılmışlardır

KAVİMLER GÖÇÜ

Kuzey Hunların M.S. 375'te Karadeniz'in kuzeyindeki toplulukları yurtlarından etmeleriyle başlayan Avrupa'daki kavimlerin yer değiştirmeye sürecine "Kavimler Göçü" denilmektedir. Bu büyük olayın başlıca sonuçları şunlardır.

- ü Roma İmparatorluğu M.S. 395'te Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrıldı.
- ü Batı Roma M.S.476'da yıkıldı.
- ü İlkçağ kapandı, Ortaçağ başladı.
- ü Günümüz Avrupa toplumlarının temelleri oluştu.
- ü -Avrupa'da Feodalite (Derebeylik) sistemi oluştu.
- ü Batı Hunlar, Avrupa Hun Devleti'ni kurdu.
- ü Kavimlerin Hristiyanlığı kabul etmesi üzerine, Kilise Avrupa'daki en büyük güç haline geldi.

AVRUPA HUN DEVLETİ (375 -469)

Balamir başkanlığında Orta Macaristan bölgesinde kurulmuştur. (375)

Başkenti Budapeşte'dir.

Attila zamanında en parlak zamanını yaşamışlardır(434-453).Bu dönemde Doğu Roma İmparatoru ile imzalanan Margos Antlaşması ile üstünlük sağlanmış Batı Roma(Bizans) vergiye bağlanmış. Bu dönemde içerisinde Attila, Avrupa'nın korkulu rüyası haline gelmiştir.

Attila'nın ölümünden sonra devlet zayıflamış. 469 yılında Bulgar ve Macar saldırıları ile çöküş yaşamıştır

GÖKTÜRKLER (552)

Çin baskýsý altýnda yapayan Türkler, iç karýþýklýk-lardan faydalanarak baðýmsýz birlikler yapamaya baþladýlar. Göktürklerin bu yýllary Ergenekon destanýnýn konusu olmuþtur.

Göktürklerle ilgili bilgileri Ergenekon destanýndan öörenmekteyiz. Bundan dolayý ilk dönemleri ile ilgili bilgileri net deðildir.

552 yýlýnda Bumin Kaðan liderliðinde Ötüken'de kurulmuþtur.

Mukan Kaðan ve Ýstemi Yabgu dönemi en parlak olduklary zamandýr. Bu dönemde Ýpek Yolu'na h oldular.

Göktürkler 582 yýlýnda Doðu ve Batý olmak üzere ikiye ayrýldý. Doðu Göktürkler 630'da Batý ise 655 yýlýnda Çin egemenliðine girerek baðýmsýzlyklarýný kaybetmiþlerdir.

II. GÖKTÜRK(KUTLUK)DEVLETÝ(682-745)

Çin hakimiyetine giren Doðu Göktürklü Türk beyleri, Çin'e karþý baðýmsýzlyk mücadelesi baþladı. Mücadele sonucunda 682 yýlýnda Kutluk Kaðan, Vezir Tonyukuk ile beraber Çin'e karþý verdikleri ba-ðýmsýzlyk mücadelesini kazandýlar.

Devlet en parlak dönemini Bilge Kaðan döneminde yapadı. Bu dönemde Tonyukuk vezir, Kül Tigin de ordu komutaný olmuþtur.

Sýrasý ile Tonyukuk, Kül Tigin ve Bilge Kaðan'ýn ölmeleri üzerine Basmiller, Karluklar ve Uygurlar birleþerek 745'te Göktürkleri yýktýlar.

BÝLGÝ BANKASI

Göktürkler, ilk kez Türk adýný tabýyan bir devlet kurmuþlardýr.

En eski yazýlý Türk belgeleri Göktürklere aittir. (Orhun Kitabeleri)

38 harfli kendilerine özgü alfabe kullanmýplardýr.

Türkler arasýnda devlet ve millet olma bilinci en üst seviyeye bu dönemde çýkmýþtır.

UYGURLAR (745-840)

Göktürklerden sonra 745 yýlýnda Ötüken'de kurulmuştur. Önce Ötüken olan başkentleri daha sonra Ordu -Balýk (Kara Balasagun) olmuştur.

Çinliler ile Müslüman Araplar arasýndaki mücadelede Uygurlar Müslümanlarý desteklemiştir. Nitekim 751 Talas Savayı'ný Müslüman Araplar kazanmýþtır. Talas Savayı İslamiyet'in Türkler arasýna yayýlmasına zemin hazýrlamýþtır.

Uygurlar Böðü Kaðan zamanýnda Maniheizmi resmi din olarak kabul etmişlerdir. (763) Bu dini kabul ettikten sonra hayvancýlýðý terk edip tarým ve ticaretle uğraþmaya başla-mýþlardır. Bunun sonucunda yerleþik hayata geçen Uygurlar, zamanla savaþçý özelliklerini yitirmişlerdir.

840'ta Kırgýzlara yenilip Doðu Türkistan'a göç etmişler ve burada bir devlet kurmuşlardır.

XIII. yy.'da Moğol egemenliðini kabul eden Uygurlar Moğol yönetiminde önemli görevler üstlendiler.

BÝLGÝ BANKASI

Uygurlar, yerleþik hayata geçen ilk Türk devletidir.

Saraylar, tapýnaklar gibi kalýcý mimari eserler býraktýlar.

14-18 harfli Uygur alfabesini kullanmýplardýr.

Klipe matbaayý bulan Uygurlar, Türkçe kitaplar basmýplardýr.

ORTA ASYA TÜRK DEVLETLERÝNDE KÜLTÜR VE UYGARLIK

DEVLET YÖNETÝMÝ

Orta Asya Türk devletlerinde hükümdarlar; kaðan, han, hakan, ilteber, ilterip, idikut gibi unvanlar almýplardýr. Örneðin; Göktürkleri ikinci defa bir-araya getiren Kutluk Han'a, devleti derleyip topar-layan anlamýna gelen "ilterip" unvaný verilmiþtir.

Kaðanýn temel görevi ÷lkede otorite ve birliði kurarak halkýn ihtiyaçlarýný karþýlamaktýr. K dýþýnda ÷lke yönetiminde eþi, Hatun da etkilidir. Hatun gerektiðinde ÷lke yönetimine vekillik yapar hatta elçi bile kabul ederdi.

Egemenlik Anlayýþý

Türkler Gök-Tanrı dinine inanmýplardýr. Türklerin inancýna göre, yönetme yetkisi hükümdara tarafından verilmiþtir, "kut" adý verilen bu yetkinin kipinin kanýnda dolabýðýna inanýlmýþtır. anlayýþa göre ÷lke hanedan üyeleri arasýnda paylaþýla-rak yönetilmiþtir. Ama sürekli yaþanan t kavga-larý sonucu devletler kýsa sürede zayıflayýp yýkyl-mýþtır.

Egemenlik anlayýþýný ortaya koyan, "Ülke, hane-dan üyelerinin ortak malýdır." cümlesidir. anlayýþta tahta kimin çýkacaðý belirgin olmadýðý için çok zorlanýlmýþtır.

Siyasi Yapý

Orta Asya'da Türk devletlerinde ÷lke, hanedan üyelerinin ortak malýydý ve paylaþýlarak yönetilirdi.

Uygulanan yönetim pekillerinden biri olan "ikili yönetim" de ÷lkenin hanedanýn ortak malý olmasý anlayýþına baðlý olarak ortaya çýkmýþtır. Buna göre, ÷lke doðu ve batý olmak üzere iki ayrýlmýþtır. Doðu, kutsal sayýlan taraf olduðu için Kaðana; batý taraf ise "yabgu" denilen biri býrakýlmýþtır. Yönetimde, batýyý yöneten yabgu iç iplerinde serbesttir ama dýþ iplerde kaðana b

Gerek "kut" anlayýþý gerekse "ikili yönetim" uygu-lamasý merkezi otoriteyi bozmuş, Türk devletlerini zayıflatmýþtır.

Orta Asya devletlerinin yapýlanmasýnda kaðanýn yanýnda bir de meclis bulunmuştur. Kurultay (Kengeþ) adý verilen bu mecliste devlet meseleleri görüþülüp karara baðlanýrdý. Alýnan kararlar kaðana onaylatýlmasý zorunlu olduðundan bu meclis danýþma meclisiydi.

Sosyal Yapý

Orta Asya Türklerinin yapamlarýnýn her alanýna etki eden Bozkýr kültürü ve yarı göçebe yapı özellikle sosyal yapıyı þekillendirmiştir. Yapa-dýklarý coðrafyanýn zor þartlarý karþýsýnda ayakta kalabilmek için Türk topluluklarý, teþkilatçý bir karakter kazanmýþlardır. Hem siyasi hem de sosyal hayatýn teþkilatly düzeni, Türklerin tarih boyunca pek çok devlet kurmalarýnýn temel sebebidir.

Eski Türklerde sosyal yapınýn temeli aileye dayanmaktadır. Oðuş denilen ailelerin birleşmesiyle urug adý verilen sülaleler oluşmaktadır. Urugların birleşmesiyle boylar, boyların bir araya gelmesiyle budun denilen millet meydana gelmektedir. Mille-tin siyasi teþkilatlanmayý gerçekleştirmesiyle de il denilen devlet oluşturulurdu.

EKONOMÝK HAYAT

Türklerin en önemli geçim kaynađý hayvancýlýktýr. At ve koyun, yetiştirilen önemli hayvanlardır. Atý tarihte evcilleştiren ilk toplum Türklerdir. Orta Asya'da belli merkezlerde ayrıca balýkçýlýk da ya-pýlmýþtır.

Orta Asya Türkleri içerisinde Uygurlardan itibaren yerleşik yaşam başlamış ve tarýmsal faaliyetler görülmüştür. Hayvansal gýda tüketimini terk eden Uygurlar, tarýmy temel ekonomik unsur olarak seç-mişlerdir.

Ýpek Yolu, Türklerin yapadýđý bölgenin en önemli ekonomik kaynađýdır. Çin'den başlayarak, Orta Asya'yı geçen Anadolu'ya hatta Avrupa'ya ulaşan bu ticaret yolu, Türk-Çin savaşlarının da temel sebebidir. Bu yola hakim olan devletin zenginliğe kavuştuđu düşünülürse, verilen mücadeleler daha kolay anlaşýlýr. Göktürkler döneminde Çin sýnýrýnda ortak pazar þehirleri kurulmuş; canlı bir ticaret ortamý oluşturulmuştur. Bu dönemde Türkler daha çok hayvan ve hayvansal ürünler satmýþ, tarýmsal gýdalar almýþlardır.Yerleşik yaşama geçen Uygurlar döneminde tica-ret büyük gelişme göstermiştir. Daha çok tarýmsal ürünlerin alýnyp satýldýđý bu dönemde Uygurlar, üzerinde kaðanýn bulunan bez parçalarını para olarak kullanmýþlardır. Bunlara kamdu adýný vermişlerdir.

ORDU

Geniþ bozkýrларыn ortasýnda her an saldýrýya açýk, savunmasýz bir coðrafyada yaþayan Türkler mü-cadeleci ve savaþçý bir karakter kazanmýþlardýr. Türklerde askerlik bir meslek olarak görülmemiþ-tir. Karþýlaþýlan saldýrýlarda kadýn, erkek, çoluk, çocuk ayýrýdetmeden herkes düþman koy-muþtur. Bu nedenle Türkler "ordu - millet" olarak nitelendirilmiþlerdir.

Atý evcilleþtirmeleri sosyal yaþamda olduðu gibi askeri alanda da Türklere üstünlük kazandýracak-týr. Türkler hareketli ve güçlü yapýларыný at ile pekiþ-tirmiþlerdir. Bu sayede et savaþ taktikleri geliþ-tirmiþlerdir.

ilk düzenli Türk ordusu Asya Hun hükümdarý Mete Han tarafýndan kurulmuþtur. Bu yüzden günümüz Türk Silahlý Kuvvetleri'nin kurulup yýlý olarak, Mete Han'ýn tahta çýktýðý M.Ö. 209 yýlý kabul Mete Han, orduyu onluk, yüzlük, binlik ve onbinlik birimlere ayýrmýþtır. Bu ayýrým bugün hala kullanýl-maktadır. Bu birliklerin baþýnda onbaþý, yüzbbaþý, binbaþý gibi rütbelere sahip komutan bulunmak-tadır.

Orta Asya Türklerinde, sivil hayatta çalıþan herkes ayný zamanda asker sayýlmýþtır. Ama bu askerlik görevi, 20 yaþýný doldurmuþ erkek-lere aittir. Ayrýca askerlik günümüzde bir meslek haline gelmiþtir.

Eski Türklerde orduda; kargý, ok, yay, kýlýç ve kal-kan gibi silahlar kullanýlýrdý. Bugün silahların yerini atepli silahlar aldı.

DÝN VE ÝNANIP

Ýslamiyet öncesi Türk toplumlarındaki en yaygın din Gök-Tanrı inancı idi. Ahiret inancýnýn varol-duðu bu dine göre, yerin ve göðün yaratýcýsý tek ve soyut bir güç kabul edilmiþtir. Göçek toplum-da tapýnak yapýmý görülmemiþtir.

Türklerde ölümlere saygý duyulmuþ; onlar için yas tutulmuþ ve yuð adý verilen törenler düzenlen-miþtir. Ölümler kurgan adý verilen mezarlara gömül-müþtür. Mezarın baþına da, ölünün ha öldürdüğü düþman sayýsý kadar, balbal adý veri-len taþlar dikilmiþtir. Ölünün mezara eþyalarını atýyla beraber gömülmesi; Türkler'de ölüm-den sonraki yaþama yani ahiret hayatına inancýn olduğunu gösterir.

Uygurlar Maniheizm dinini benimsemiþlerdir. Bu din Uygurların yaþam beklini, hayvani gýdalar

yemeyi ve savaþmayý yasaklamýþtýr. Bunun üzeri-ne Uygurlar tarýmla uðraþmýþ, yerleþik hayata ge surlarla çevrilmif þehirler kurmuþlardýr. Uygurlarda mimari geliþmiþtir. Tapýnak yapýmýna da ön vermiþlerdir. Ama savaþçýlýk özelliklerini kaybetmiþlerdir.

HUKUK SÝSTEMÝ

Orta Asya Türk topluluklarý, yarý göçebe yaþam tarzýný benimsedikleri için, geliþmiþ bir ya kültüre sahip deðillerdi. Yazýlý hukuk kurallarý da bulunmazdý. Sosyal yaþamý düzenleyen "tre" verilen sözlü kurallardý. Tre; adalet, eþitlik ve iyiliðe dayanýrdý. Treye kaðan bile uymak zorun-daydý.

Türklerde yazýlý hukuk kurallarýna yerleþik hayata geçen ilk Türk devleti Uygurlar'da rastlanmýþtýr.

BÝLÝM VE SANAT

Orta Asya Türk sanatý Uygurlara kadar olan dönem ve Uygurlardan sonraki dönem olarak ele alýnabilir. Uygurlara kadar olan dönemde daha çok göçebe yaþamýn etkisi vardýr. Bu dönem eser-leri tapýnabilir, hafif nitelikte sanat ürünleridir. Göçebe toplum için önemli olan hareketli av sah-neleri ve hayvan motifleri iþlenen baþlýca figürler-dir. Halýçýlýk ve dokumacýlýk çok geliþmiþtir. Göçe-be Türklerin madenleri iþlemedeki baþarılarý da meþhurdur. Ma savaþ aletleri ve silahlar yapýlmýþtýr.

Uygurlar yerleþik hayata gemiþler ve daha kalýcý sanat eserleri meydana getirmiþlerdir. Uygurlarda çok geliþmiþ bir þehir mimarisi ve tapýnak yapýmý göze çarpmaktadýr.

Uygurlar, minyatür sanatýný tüm dünyaya öðreten devlettir.

Orta Asya Türklerinde gözümüze çarpan en önemli bilimsel çalıþma "On Ýki Hayvanlý Türk Tak dir. Bu takvimde her yýla bir hayvan ismi verilmiþtir

YAZI -DÝL-EDEBÝYAT

Orta Asya Türklerinde karþýmýza çýkan ilk alfabe Göktürklere aittir. Göktürk Alfabesi 38 ha

oluþmaktadır. Bu alfabeyle yazýlmýþ en önemli eser, Türklere ait ilk edebi eser olan Orhun Abideleri'dir. II. Göktürk Devleti dönemine ait olan bu eserler; Bilge Han, kardeþi Kül Tigin ve Vezir Tonyukuk adına dikilmiþtir. Abideleri Yolluð Tigin yazmýþtır.

Orhun Abideleri'nin Türk tarihindeki önemi ve özellikleri þu þekilde sýralanabilir;

- Akýcý ve edebi bir dilde yazýlmýþtır.

- Geliþmiþ ve iþlek bir alfabe ve dile sahip olmasý, Türklerin yazýyý uzun süredir kullandýðýný göstergesidir.

- Abideler Türk adýnýn geþtiði ilk Türkçe metinlerdir.

- Türk tarihinin ilk yerli kaynaklardýr.

- Türk tarihinin ilk edebi eserleridir.

-Türklerin siyasi tarihi, Türk devlet anlayýþý, devlet - halk iliþkilerinin niteliði, Türk kültürünün da temel bilgi kaynaðýdır.

Orhun Abideleri 1893 yýlýnda Danimarkalý bilimci VWilhelm Thomsen tarafýndan okunmuþtur.

Türklere ait ikinci alfabe Uygurlar'ýn 18 harften oluþan Uygur Alfabesidir.

Bozkýr yapantýsýna sahip Orta Asya Türk topluluk-larý, Uygurlara kadar çok fazla yazýlý eser býrakmamýþlardır. Sözlü edebiyat alanýnda pek çok eser oluþturmuþlardır. Bunlar arasýnda en önemli olanlar, destanlardır.En ünlü Türk destanlarý arasýnda bunlarý sayabili-riz; Hunlar'a ait Oðuz Kaðan Destaný, Saka Türk-lerine ait Alp Er Tunga Destaný, Göktürklere ait Ergenekon Destaný, Uygurlara ait Türeyiþ ve Göç Destanlarý, Kýrgýzlara ait Manas Destaný.

Sosyal Bilgiler Öđretmeni